

ADÁM TVBOR

Indiában sem történnek már csodák

Nem haladtam el »Ázsia kapuja« alatt, nem Bombay-jal kezdtem Indiával való ismerkedésemet. Bhawangarban, a kambíji öböl kikötőjében, a Narbada torkolatánál léptem először India földjére.

Fehér lepedők, mezítelen, otromba, bütykös lábak. India utai sohasem néptelenek. Ezrek tapossák porát, mennek, türelmesen baktatnak, dacolva az évezredes nyomorral, a vigyorgó éhhalál csontos, görcsös fojtogatásával. Feketék, barnák, fehérek, soványak, lépdelő csontvázak. Igen, csontvázak, az a piszkos, naptól, szélből repedezett bőrréteg csak azért feszül rajtuk, nehogy ezer darabra hulljanak. Mentek, én is mentem. Ők éhesek, én nem. Vagy ők sem? Ki tudja? Az éhezést is meg lehet szokni, mondják. Igen, és ne tessék most a cigány lovára gondolni. Mert ha te egy nap nem eszel, akkor lázong a gyomrod. Ha két napig nem eszel, akkor már fájdalmasan emlékeztet rá a gyomrod. És ha holnap sem eszel, holnapután sem, csakugyan úgy jársz mint a cigány lova, úgy, egész biztosan, mert hozzászoktál az evéshez, el-

kényeztetted a gyomrod. De ha valaki sohasem evett igazán, akkor az egészen más. Minden megszokás dolga. A szokásnak meg ereje, hatalma van.

Megy, itt megy, hosszú kimért léptekkel mellettem. Megy, de fogadni mernék, többet nem menne, fel sem kelne többet, ha leültetném egy húsleveses, galuskás, csirkepaprikásos, mákosréteses bácskai ebéd mellé. Nem menne többé, felfordulna, elterülne a porban, amelyet eddig taposott. Meg mernék rá esküdni, habár nem tudom állításomat bizonyítani. Nem tudom, hiszen ő undorral fordulna el a hústól, zsírtól, amelyet a valóság azért tiltott meg, mert a hívők úgy sem szeghetik meg a tilalmat. Szóval, nem menne többé, felfordulna, mert éhezéshez szokott. Fű és fakéreg az eledele. És ha bőséges, gazdag esztendőről szólsz neki, halványuló emlékezetében legfeljebb a hagyma- és paprikalébe mártott papírvékony lepény, a »csapatí« jut eszébe. Annak is, akit itt lépdél mellettem, azoknak is, akik előttünk és mögöttünk haladnak.

Gyűlésre mennek. A falu közepén körbeülni. Körbe ülnek és hallgatnak. Csak a gyerekek zsi-bongnak, nem azért, mert gyerekek, hanem azért, mert éhesek, s az éhség még nem vált szokásukká.

— Van-e elég föld mindnyájatok számára?

En tudom, hogy nincs elég, nem lehet elég, mert bekukkantottam a mindentudó statisztikába, s megtudtam, hogy arra a 250 millió pusztán földművelésből élő hindura alig jut fejenként másfél holdacska föld, ami ott jóval kevesebb egy hektárnál. S mégsem hazugság az, amit az éheseknek ez a csoportja kórusban felel:

— Elég, van elég!

Nekik elég, még ha egy kapára való is. Elég, mert ki lehet belőle csikarni annyi élelmet, amennyi ahhoz kell, hogy annak a fekete-szemű apróságnak legyen alkalma hozzászokni az éhezéshez.

A földreformról nem hallottak, pedig az törvény Indiában. Törvény, de keresztülviteléhez erőszakra volna szükség, az erőszak pedig tilos.

A szabadságharcot Gandhi kezdte. A szent, a bölcs, nem pedig a harcos, a hős Gandhi. Indiát Gandhi szelleme, a szent, a bölcs szelleme; az erőszaknélküliség, a szelídség, a jámbor türelmesség szelleme hatja át.

Ennek a falunak a népe is szentül hisz a fanatikus aszkéta tanácsában, amelynek gyökerei olyan mélyből fakadnak, mint a hindú bölcsesség. A hindúnak tilos az erőszak, tilos a gyilkosság. Minden ember az istennek egy porcikáját hordja magában. Kezet emelni emberre annyi, mint isten ellen szegülni.

— Van elég föld, hogyan volna — mondják. — Hogy mindenkinek jusson, fel kellene osztani.

— Osszátok fel. Béke és lemondás, ősi törvényeink parancsa vezéreljen benneteket!

Gandhi meghalt, s porát a szél elvetette Indiaszerte. Itt is jelen van. Itt, soványan, lepedőbe burkoltan. Vagy csak a hasonmása? Vinoba Bhave-nek, az erőszaknélküli földreform harcosának, India e kései szentjének híve beszél. S ha nem volna ilyen aszkéta külseje, és nem tudnám, hogy ő hiszi azt, amit mond, nevetnék, a szemébe nevetnék. A földreform törvény Indiában. De ebben az óriási országban a törvény nehezen érvényesül. A föld az életet jelenti. A birtokosok készek ellenállni, az éhes tömeg kész erőszakhoz folya-

Falusi utcarészlet Cochinban

modni. Ez természetes, így van ez mindenhol. A szavak ma már nem segítenek, a szentek ideje lejárt. Ezt szeretném az askéta szeme közé vágni. De jó, hogy csak szeretném, és nem teszem. Jó, mert én Indiát nem ismerem, nem is értem.

A sok sovány tekintete — egy soványra összpontosul. Valaki, semmivel sem kövérebb a többi soványnál, feláll és az askétához lép...

— Köszönöm, testvér — mondja az askéta — de elsősorban az isteneknek, mert a föld az övék, ők veszem át, hogy igazságosan eloszthassam!

A birtokos földet ajándékoz, az askéta az isteneknek köszöni meg és szétosztja a földnélkülieknek. Ha nem láttam volna, nem hinném. De láttam. Láttam ezután még két birtokost, földet ajándékozó birtokost, és hallottam, hogy a faluban több nem is volt.

400 millió hold India megművelhető földje. Ezt is a statisztika nagykönyvéből tudom. Vinoba Bá-

véeék évente egymillió körül osztanak fel békés úton.

400 évig kell még vajon várniok az éheseknek? De mondjuk, hogy csak százat. Nekem úgy tűnik, hogy ezt a falu népe gyorsabban elintézné, de nem merem mondani, nem, mert India nem Európa, mert az a soványak közül a legsoványabb úgysem tud angolul, s kétlem, hogy van-e ereje egyáltalán bármilyen nyelven beszélni, és tudom, biztosan tudom, földreformról még sohasem hallott, és egyetlen vágya, hogy halála után soha többé vissza ne térjen erre a földre. Ha más vágya nem is, ez az utolsó biztosan teljesülni fog. De ezt csak én tudom, s ő nem hiszi.

Az autók áradata vitte, vonszolta kocsinkat. Tágas, fényes tereken, széles pálmákkal övezett sugárutakon.

— De hiszen Bombay mesés szép város, — kiáltottam fel lelkesedve.

Nikša Brajčić, a jugoszláv vonalhajózási vállalat bombayi megbízottja komolyan fordult felém.

— Mesés szép város? Hát, hogy szép, az biztos. De Bombaynek ezer arca van. Ez a város valódi keleti mozaik. Ne ítélj elhamarkodva. Csak ha a mozaik minden kövecskéje a helyén lesz, akkor beszélhatsz.

Negyed órás autózás után a domboldalon épült villanegyed kanyargós, csendes utcáin robogtunk. Elhagytuk a csodaszép Nehru-parkot, és nemsokára az egész zsi-bongó, lüktető város lennmaradt, messzi alattunk.

— Itt vagyunk — szöjt Nikša. Ez a párszi-temető.

Sűrű erdővel benőtt, meredek dombtető lábánál álltunk. A párszik egy kis indiai kaszt, melynek tagjai majdnem kivétel nélkül

igen gazdag emberek. Csupán eny-nyit tudtam akkor róluk.

Egy keskeny ösvényen indultunk felfelé. Az egyik kanyarban egy szikár, fehér lepelbe burkolt indus várakozott ránk. Mélyen meghajolt útítársam előtt, majd hozzám fordult.

— Sir, figyelmeztetni akarom, hogy oda, ahova megyünk, idege-eknek szigorúan tilos a belépés. Ezért nem mehetünk a főúton, hanem ezen az eldugott ösvényen. Kérem, tartsa magát szigorúan utasításaimhoz, mert ha észrevesznek bennünket, komoly veszélynek tesszük ki magunkat. Csak a Mr. Nikša iránt érzett mély tisztelet vett rá, hogy megszegjem őseim hagyományát...

— No meg hús rupi — tette hozzá Nikša szerbül.

Jó tízperces mászás után, vezetőnk jelére megálltunk.

— Itt vagyunk — sügta —, jöjjenek utánam, de lehetőleg zaj nélkül.

Letértünk az ösvényről. Mind-össze néhány lépést teitünk a sűrű bozótban és egy szakadék szélére jutottunk. Egy bokor mögé rejtőztünk. Alig 100 méterre tőünk komor gyülekezet. Csend. Múltak a percek, azután a gyülekezet előtt két öreg állt meg, két pap. Egy mély, mekedtes hang dalba kezdett. A gyülekezet átvette és lassan hátrálva a tisztás szélére vonult vissza. Most láttam csak, hogy mi az, amit eddig körül-álltak. A csupaszföldön egy férfi holtteste feküdt. Feje szabadon volt, teste lepedőbe csavarva.

Véget ért a hozzátartozók búcsúja.

A két pap felnyalábolta a holttestet és eltűnt vele az erdőben.

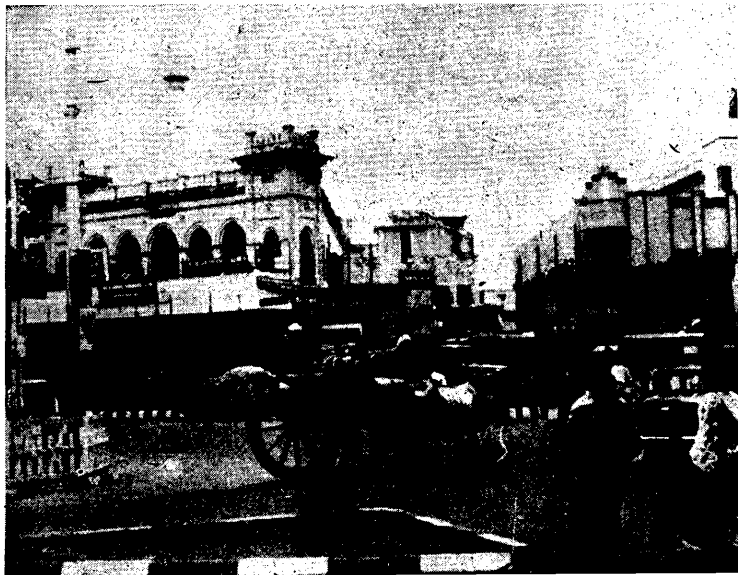
— Most nézzen fel, oda jobbra, — mutatott vezetőnk a fák koronája felett egy kopár sziklára.

Néhány perc múlva megláttam a párszik isteneinek két szolgáját, letették a holttestet a sziklára. Lenn a tisztáson az összegyűlt hozzátartozók mind hangosabban énekeltek. Senki sem sirt, senki sem jajveszékelt, csak amikor a szikláról tompa puffanások zaja keveredett bele az énekszóba, akkor esett össze egy idősebb, mezítlábas, fehér száriba burkolt asszony, — az anya.

Hogy mi történik a sziklatetőn, nem láthattam. Csak időről-időre láttam a papokat, amikor a szikla szélére jöttek. Husángokat tartottak a kezükben. Fejük felett vijjogva röpdöstek a keselyűk. Szám-talan keselyű. Abban a pillanatban világossá vált előttem, mi fog hamarosan lejátszódni. De azért vezetőmhöz fordultam.

— Összetörték a megboldogult csontjait, s ő most kész az utolsó jöcselekedetre — mondta.

Madrasz utcáin

A keselyúk hada a sziklára helyezkedett. Tíz perc múlva egy gong remegő mély hangja jelezte, hogy az elhúnyt földi maradványai eltűntek a szikláról.

— A pársziknak egész életükön át jól kell cselekedniök. Ha meghal, utolsó jótette: átadni testét a madaraknak. — Alig hallottam vezetőnk szavait. A szívemet a torokban éreztem és undorral fordultam el a vérescsőrű szörnyű keselyűktől, melyek most már egymást marták rémes lakomájuk utolsó maradványaiért.

Nikša csak akkor szólalt meg, amikor ismét a széles, hatalmas palotákkal övezett Marine Drive sugárúton robogott kocsink.

— Nos, még mindig szépnek tartod Bombayt?

Este volt. És mert a nap kibírhatatlan, perzselő sugarai már nem gyötörtek, elbarangoltam messzire, nagyon messzire. A tömeg, amely Bombayban a nap és az éjszaka minden szakában egyformán nagy, húzott, vonszolt magával.

Ünnep volna talán? — villant át az agyamon, amikor egy papírzászló-díszbe öltözött sikátorba érkeztem. Zászlók, virágok, tarka, színes lampionok. Az utca porát számtalan mezítelen láb taposta. Az ódon falak a csengetyúk hangját, a harangok zúgását verték vissza.

Templomok... Nem, nem díszes, hatalmas, aranykupolás istenházáról van szó, hanem boltihelyiségekhez hasonló kis szobácskákról, amelyekből Káli, a bosszu istenének kígyós szörnyfeje, Ganesza elefánt ábrázata, Krisna furu-lyázó alakja, Sziva, Visnu és ki tudná felsorolni, hány kegyosztó és kegyetlen, jóakarató és rosszindulató istenség nézi évezredes titok-

zatos mozdulatlansággal a mindig túlzásfolt utcát. A kép, amely elém tárult, teljesen lenyűgözött. Megbotlottam. Visszanyerve az egyensúlyt, észrevettem, hogy egy földön heverő emberi testbe ütköztem. Csak amikor jobban megnéztem, láttam, hogy egy asszony fekszik előttem. Asszony? Magam sem tudom, így nevezhetem-e ezt a szörnyű, fekete, csontbőr lényt.

Az utca zsúfolt volt, a templomhelyiség teli. A festett arcú torzonborz papi figurák mellett hófehérbe öltözött urak, selyemszárba burkolt ékszeres asszonyok.

Egy asszony haldoklott előttünk a porban, de ők mindnyájan a harangok, a csengetyúk körül tola-kodtak és amikor hozzáférköztek, húzták, cibálták eszeveszetten.

— Bráhma, ó te mindenható, három fejednek legalább egyikét fordítsd kegyesen felém... Visnu, négy kezednek legalább egyikét emeld véde fölem!... És vagyok az, ó mindenható, hallod-e a csengető hangját. En jöttem hozzád, nézél rám...

Csengetni, harangozni, pokoli lármával felhívni magunkra az istenek figyelmét, — ezt akarják a templomlátogatók. A földön egy emberi test hever. Utolsó erejével küszört ide, de se hangja, se ereje nincs többé a csengetésre. Hogy is vehetnék észre az emberek, még kevésbé az istenek...

Milyen végtelenül nehéz egy 400 milliós szegény nép gyermekének lenni! Akinek nincs hangja, nincs ereje, elpusztul. A természet kíméletlen törvénye ez. De a kelet egyik legnagyobb és legszebb városában mégiscsak...

Fellázad bennem az európai: ahogy én, bizonyára még százan és ezren ütköztek bele, lehetetlen, hogy nem látják...

Egy úrhoz fordultam. Kaftánja hófehér volt, pattyolat tiszta.

— Kérem, az az ember...

Vétett, sokat vétett. Előbbi életében ki tudja mennyi rosszat cselekedett.

Kurta volt a válasz. Nincs irgalom. A bűnösnek vezekelni kell, és a százezerszám nyomorgó éhező emberek, asszonyok és gyerekek hiába rimázkodnak alamizsnáért. Szörnyű helyzetükben egyetlen remény a halál, a testi megsemmisülés, amely után — hiszik — új formában boldogabb, új élet várja őket.

Csak a végtelen évezredek nyomor tudott ilyen filozófiát teremteni.

Szinte futva hagytam el a templomok környékét. A csilingelés még sokáig visszhangzott fülemben. Ha tőlem függne, elhallgattatnám a világ összes csengetyűit és hangjait.

Egy tíz év körüli kisfiú állt meg előttem. Zsebembe nyúltam aprópénz után kutatva, mert azt hittem, hogy ez a fiú is egyike a százezerszámra ödöngő bombayi gyermekkoldusoknak, akik éhesen, rongyosan, alamizsnáért könyörgve az ingujját ráncigálják, a cipőjét csókolgatják az idegennek.

— Bocsásson meg, uram, — szólt a kisfiú udvariasan — nagyserű üzletet kínálok Önnek.

Eszem ágában sem volt üzletet kötni a bombayi utcán, még kevésbé ezzel a hiányos öltözékű kisfiúval, de a kíváncsiság nem hagyott nyugton.

— Hát aztán milyen üzletről van szó?

Bombay, a világváros

Közelebb jött, körülnézett, majd foltos nadrágcskájának zsebéből egy szép töltőtollat húzott elő, és villámgyors mozdulattal ingem zsebébe nyomta.

— Valódi Parker, mindössze 20 rupi.

— De kiskomám — mondom — én nem akarok töltőtollat venni, s különben is, húsz rupi nagy pénz...

— Tudja mit, odaadom 5 rupiért... — vágott közbe élénken. Ezért a pénzért sehol sem veheti meg. Ez lopott...

— Mit mondasz? — rökönýödttem meg.

— Lopott, — válaszolta. — Egy úr farzsebéből húztam ki, azért adhatom ilyen olcsón.

Megnéztem a töltőtollat. A márkás amerikai töltőtoll nagyszerű utánzata volt, de nem az. Azt is megállapítottam, hogy vadonatúj holmi. A kisfiú tehát, minden valószínűség szerint, hazudik.

— Ide figyelj, kiskomám — mondtam neki. — Kapsz egy rupit, és nem kell a töltőtollat, ha szépen, becsületesen elmondod, miért vállalod magadra a zsebmetsző szégyenletes nevét.

— Rendben van — mondta —, megkötöttük az üzletet, adja ide a pénzt, és mindent elmesélek.

— Hát tudja — mondta miután zsebre vágta a pénzt —, a mese igen rövid. Koldulással nem lehet sokra menni, valami újat kellett kitalálni. Van aki megveszi a töl-

tőtollat, de a legtöbben megdöbbennek a lopott szőn, és kifagatnak. Rendszerint, fizetnek is. Van aki rendőrrel ijeszt, de én jól tudok futni, nincs veszély... Ha ad még egy rupit, megkaphatja a tollat is.

— Hát a szüleid?

— Ó, nekik maguknak is van elég bajuk. Már elég nagy vagyok ahhoz, hogy eltartsam magamat.

Szép nagy, fekete szemei körül huncutkás mosoly bujkál.

— Egy rupiért eleget meséltem — mondta —, a töltőtollamat meg ugye nem veszi meg. Hát akkor good by.

Biccentett és eltűnt a sokaságban.

Az ebédjét már megkereste, de vacsorázni is jó volna valamit.

Dokumentum: a tör a kislány nyaka alatt.

Madrasz. Dél-India. Sötétbőrű emberek, kétkerekű, jellegzetes ökrösfogatok, többemeletes magas filmreklámok és fojtogató, nedves, pokoli hőség.

Éppen a szándalomról igyekeztem levakarni az ujjnyi vastag penészréteget, amikor furcsahangú hangszerek üteme ütötte meg fülemet. Csodálatos hatása van a keleti zene ritmusának, dallamának. Engem mindig vonzott, most is szinte megigézett. Gyorsan felöltöztem és megindultam a zene irányában.

Egy tágas téren körben álló gyülekezethez értem. Félmeztelen, aszkétaformájú férfi vert egy fatömbből kivájt dobót. Mellette két vasikos, bütykös furulyát fúvó sovány alak. A földön egy meztelen, verejtékező, szennyes, sovány férfi vonaglik önkívületben. Amikor felállt, olyan volt, mintha éppen most érkezett volna meg a másvilágról. Fél méter hosszú vékony, hegyes tört nyomtak a kezébe. Letérdelt. A tör nyelét a földre, hegyét a mellére helyezte. A hangszerek elnémultak. A fakír beledőlt a törbe. A hegyes acélpenge lassan nyomult át testén. A hátán dudor támadt, majd a bőr engedett és a törhegy előbukkant. A dobos élénken hadonászva kiabált. Hullik az aprópénz. A fakír egy lepedővel leborítva hever a földön.

Előbb lassan, majd erősebben, újra szólni kezd a zene. Következik e nem mindennapi előadás második pontja. A dobos hangos, hadaró kiabálásából ítélve az előadás fénypontja következik.

Egy zsákkal letakart kosár kerül a porond közepére.

— Tám, tárám, támtám! — A dob pereg, a dobos kiáltozik, a furulyák sikítanak. A zene, a várakozás, a dobos rikácsoló hangja, meg a füllesztő meleg úgy hat ránk, mint a morfium. Könnyű

szédülés fog el. Mennék, szeretnék odébbállni, de nem tudok elindulni. Mi tart vissza? Gondolataim zavarosak.

A hangzavar elérte tetőfokát, de egyszerre mintha egy láthatatlan kéz csapott volna le a zenélőkre, a kiabálókra, néma csend lett.

A kosárról lekerült a zsák. Egy fekete, csontos kéz fölkapta a kosarat.

A nézők rémült kiáltásait, a tömeg moraját elfojtotta az ismét felüvöltő szörnyű zene.

A földön egy öt-hatéves kislány fekszik. Egész teste görcsben van. Kifordult szemei ijesztően fehérlenek. Torkában hatalmas kés. Vére a port áztatja, a dobos ordítva hagyja ott hangszerét, a kislányhoz ugrik és a torkából kiálló kés markolatát fogva, fel-emeli a már mozdulatlan vézna testet.

Rosszullét környékez. Menekülni szeretnék, de nem bírok. A kis test ismét a földön hever. Elkapom a tekintetem. Fejem kitisztult.

— A fényképezőgép! — jutott eszembe. Az utolsó pillanatban csináltam meg a felvételt, a kislányt ismét elválasztja tekintetünkől a kosár és a zsák.

Mintha kicserélték volna a dobost. Nyugodt hangon beszél, magyaráz. Telnek a percek. Most már úgy érzem, mehetnék, de tart a kíváncsiság.

A dobos visszatért hangszeréhez, három tompa ütés, megmozdul a letakart kosár, és vidáman mosolyogva itt áll előttünk a kislány. Törnek, vérnek, sebnek sehol semmi nyoma. Egy vézna magas ember emeli a magasba, tartja szemünk előtt — az átszúrt mellű fakír, de rajta sincs sebhely.

Szörnyű, szinte hihetetlen látványnak voltál szemtanúja néző, most fizess! Az egész társaság kinyújtott kézzel körüljárja a szedelőzködő, megrökönyödött közönységet. Hullik az aprópénz. A tömeg csodáról suttog, én ügyes trükkre gondolok.

Nem tévedtem. Az előhívott fényképen a tör a kislány nyaka alatt van. Mi pedig a torkában láttuk. A kislányt nem szúrták le, Tömeghipnózis áldozatai voltunk, amit a nedves, forró indiai ég alatt könnyebb előidézni, mint bárhol a világon.

Csodák ma már Indiában sem történnek.